

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

Religiös etik i miljöarbetet

En komparativ studie av Larry L. Rasmussens naturteologi och Dalai Lamas etik ur ett miljöetiskt perspektiv

Jill Wipa

2013

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Religionsvetenskap
Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet
Människa, natur och religionsprogrammet

Handledare: Febe Orest
Examinator: Jari Ristiniemi

Abstrakt

Religiös etik i miljöarbetet

Uppsatsen bygger på en primär fråga och det är huruvida religion kan bidra med en etisk aspekt i miljöarbetet, jag har även försökt att besvara en sekundär frågeställning som avser hur miljön med hjälp av en religion ur miljöetiskt perspektiv kan förbättras för människor, djur och natur.

För att besvara frågeställningen har jag använt mig av en komparativ studie där jag har jämfört Larry L Rasmussens *Earth community, earth ethics* och Dalai Lamas *Etik för ett nytt millenium*. Carolyn Merchants *Naturens Död* utgör min bakgrund och är det perspektiv jag antagit i undersökningen, jag valde författaren för att få en feministisk historisk analys av de händelser som lett fram till det moderna vetenskapssamhället och problemställningen vi står inför idag.

Resultatet av undersökningen visar att det största ansvaret ligger på individen men att ett etiskt system baserat på världsreligionernas centrala värderingar kan vara till stor hjälp när eget ansvar och etiska överväganden ska avgöras. Kristendomen har genom dualism och mans-centrering skapat ett destruktivt förhållningssätt till naturen och kvinnor vilket bidragit till många av dagens miljöproblem, klassåtskillnader och andra orättvisor, därför måste kristendomen reformeras till att se människan som en del av naturen och ta beslut som har en helhet i åtanke då hela världen samverkar i ett enda system. Det är speciellt viktigt att kristendomen tar ett stort ansvar att förvandla den västerländska världen från en materialistisk till en ansvarstagande kultur, därefter kan den bidra ur ett miljöetiskt perspektiv.

Dalai Lamas etik utgår från individnivå och eget ansvar som inte förutsätter en religiös övertygelse av den anledningen att religion och andlighet är skilda saker. Religion är bön, ritualer och tro på en metafysisk sfär, andlighet har med den mänskliga andens egenskaper att göra det vill säga medkänsla, tålmod och ansvar.

En etik som hjälper människor att ta ansvar och hantera lidande kan vara till stor hjälp för att bidra till psykologisk och emotionell hälsa i västländerna. Resultatet av undersökningen visar att religionens centrala värderingar och etik

har mycket att bidra med ur ett miljöetiskt perspektiv, det bör dock skiljas ut från en särskild trosinriktning då etik, moral och ansvar inte ska förutsätta en religiös övertygelse av något slag.

Nyckelord:

Naturteologi, etik, buddhism, miljöetik, samhälle, ekofilosofi, lidande

Innehållsförteckning

Abstrakt	2
Innehållsförteckning	4
1. Inledning.....	5
1.1 Inledning och syfte.....	5
1.2 Material och metod	5
1.3 Disposition.....	8
1.4 Avgränsningar.....	9
1.5 Frågeställning	9
1.6 Definition av centrala begrepp.....	9
2. Västvärldens historiska syn på natur och vetenskap	10
3. Undersökning	16
3.1 Individen.....	16
3.2 Samhället	24
3.3 Världen	26
4. Resultat.....	35
4.1 Individen.....	35
4.2 Samhället	37
4.3 Världen	37
5. Diskussionsdel.....	40
5.1 Diskussion	40
5.2 Sammanfattning	43
6. Referenser.....	46
6.1 Litteratur	46
6.2 Övriga.....	46

1. Inledning

1.1 Inledning och syfte

Menings-, miljö-, religions- och globaliseringsproblematik intresserar mig mycket. Religion ses av många idag som en gammal tradition som inte har en plats i eller kan anpassas till ett modernt samhälle trots att religionen fortfarande är en stor del av vår kultur. Mike Featherstone skrev i *Kultur kropp och konsumtion* ett avsnitt som jag fastnade för. Sådär beskriver Featherstone problematiken med religionens minskade betydelse i världen:

Religionens succesivt avtagande påverkan på det sociala livet, som hänger samman med industrialiserings-, rationaliserings-, urbaniserings- och de sociala differentieringsprocesserna, har av en del ansetts framkalla en typisk modern kris i fråga om mening och de sociala bandens effektivitet, en kris som bara kan mildras genom skapandet eller uppkomsten av något nytt meningskomplex eller morale. Religionens minskade betydelse och eroderingen av dess institutionella bas i samhället sägs ofta ha därför ha efterlämnat ett tomrum med skadliga effekter på såväl individen som på samhället.¹

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka Dalai Lama och Larry L. Rasmussens etiska bidrag i verken *Etik för ett nytt millenium* och *Earth community, earth ethics* och därefter i en komparativ studie analysera författarnas bidrag till samhällsdebatten ur ett miljöetiskt perspektiv. Det tillkommer en underfråga som jag kommer att använda i min undersökning, och det är hur religion kan bidra till bättre miljö för människor, djur och natur.

1.2 Material och metod

I den här studien har jag valt att utgå från två författare som vill förmedla en reformerad religiös förståelsehorisont ur ett ekologiskt och individbaserat perspektiv. Det är en komparativ studie och analys av Dalai Lamas *Etik för ett nytt millenium* och Larry L. Rasmussens *Earth community, earth ethics*.

I min analys av västerländsk kultur och den naturvetenskapliga revolutionen har jag valt att använda mig av Carolyn Merchants bok *Naturens Död* för att belysa den historiska utvecklingen ur ett feministiskt och ekologiskt perspektiv. Jag använder Merchants material i min analys och diskussion som ett komplement till undersökningsmaterialets manliga perspektiv på natur och miljöförstöring.

---

¹ Mike Featherstone 1994. Sid 83

Dalai Lamas bok framställer en etik anpassad till vår tids problemställningar, i den tas frågeställningar upp som rör det moderna samhället och vår strävan efter lycka. Dalai Lama redovisar medkänslans etik, beroende-uppkomst och konsekvenser av handlande, etik och lidande, etik i samhället och vad han anser är religionens framtida roll i samhället.

Rasmussens bok bygger på en omfattande studie och analys av samhället där författaren söker en lösning på vår tids ekologiska problem i en reformerad kristendom för att på så vis skapa ett hållbart samhälle. Rasmussen gör det med hjälp av etik, religion och ekologi, i boken sammanför han flera tvärvetenskapliga studier för att ta reda på om en reformerad kristendom kan bli en ny universell etik. Studien blandas med praktiska förslag på och hur förändringar kan se ut.

I *Life abundant* skriver teologen Sallie McFague om dagens miljöproblem, ur ett nordamerikanskt och kristet perspektiv med en reform av kristendomen som mål. Författaren anser att teologi fortfarande behövs i samhället för att påverka till det bättre, och hon försöker beskriva hur en kristen världstro kan bidra till att lösa vår tids problem och tänka *om* runt klassiska ämnen som Gud och världen.

Arne Naess *Ekologi, samhälle och livsstil* är en bok om ekologisk balans, resurshushållning, noll-tillväxt, ny livsstil, lokalsamhällen samt samhällen som själva vill styra utvecklingen och hindra miljöförstöring, resursslöseri och en likriktning av den mänskliga kulturen. Boken anses vara referenslitteratur till det som först blev känt som ekosofi och sedan det nyare begreppet ekofilosofi.

Carolyn Merchants bok *Naturens Död* handlar om kvinnan, ekologi och den vetenskapliga revolutionen. Merchant är vetenskapshistoriker och i boken undersöker hon omständigheterna runt naturvetenskapens uppkomst på 1600-talet och hur den bidrog till att människor började betrakta naturen som död materia. Boken är skriven ur ett feministiskt perspektiv och Merchant analyserar kristendomens mans-centrerade dualism och hur den bidragit till vår syn på natur, kvinnor och synsättet att kvinnan liksom naturen kunde manipuleras och styras.

Boken *Nya Perspektiv på religion* har skrivits av religionshistorikerna Ingvild Saelid Gilhus och Lisbeth Mikaelsson som menar att vi aldrig kan studera religion utan att ta hänsyn till ett sociokulturellt sammanhang, religionsvetenskaplig forskning måste använda mer allsidigt källmaterial än bara religiösa urkunder skriver författarna. Boken ger en ingående beskrivning av de traditionella religionshistoriska och

religionsvetenskapliga teorier och metodlära. Den gamla skolan granskas kritiskt genom bland annat en genusmässig analys.

Aaron Antonovskys *Hälsans mysterium* avhandlar författarens forskning runt ett salutogenetiskt förhållningssätt, med hjälp av begreppet och metoden Känsla Av Sammanhang, som jag fortsättningsvis kommer att hänvisa till som *KASAM*, har han isolerat och förutsett varför vissa människor inte klarar av psykiska påfrestningar utan att istället bli sjuka.

Kultur, kropp och konsumtion är skriven av Mike Featherstone, professor i sociologi vid universitetet i Teeside i Yorkshire. Författaren skriver om postmodernismen och hur den tagit sig uttryck i samhället, något Featherstone gör med hjälp av en sociologisk analys av något han hänvisar till som *riktningen* och *kulturförmedlarna*. Kulturförmedlarnas roll hör samman med uppkomsten av konsumtionslivsstil och konsumtionsetik.

I min undersökning och analys har jag använt mig av några olika metodläror och förståelsehorisonter:

En *reduktionistisk förståelsehorisont* innebär att religionen sätts i relation till en icke-religiös kontext som förklarar den, en inriktning som på det viset blir mer samhällsvetenskaplig. Religionen som fenomen ingår i ett orsaksammanhang av sociologisk, psykologisk eller sociobiologisk karaktär.² Robert A Segal citeras i av Saelid Gilhus och Mikaelsson som motiverar varför jag valt att använda mig av den reduktionistiska förståelsehorisonten i min analys. Så här citeras Segals:

speciellt när det gäller religiösa fenomen är en reduktionistisk förklaring den enda möjliga, åtminstone för en icke troende tolkare.³

En *hermeneutisk förståelsehorisont* handlar om tolkning där forskaren utgår från att religiösa data är betydelsebärande och forskarens uppgift är att återskapa och tolka betydelsen i materialet. Forskaren använder sig av objektiva religionsdata som kan användas till många former av analys. Författarna skriver följande:

Istället för att placera den troendes övertygelse i fokus, tar man allt mer fasta på kultur, tecken, språk och berättelse. Det som människor säger, skriver, gör och åstadkommer i ett religiöst sammanhang, finns konkret att tillgå.⁴

---

² Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 35

³ Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 35

⁴ Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 37

Jag har valt att använda mig av Armin Geetz religionsdefinition vilken placerar religionen i ett socialt sammanhang:

Religion är ett kulturellt system och en social mekanism (eller institution) som styr och främjar idealtolkningen av tillvaron och idealpraxis med hänvisning till en eller flera transempiriska makter.⁵

Kultur och religion är förankrade både i individens tankemässiga dispositioner och i den sociala överföringen av föreställningar, värderingar och beteenden som förekommer i samhället, till exempel mellan generationerna.⁶

Författarna Gilhus och Mikaelsson anser att Armin Geetz huvudpoäng är att han pekar på hur religion både är besläktad med andra kulturella system men samtidigt skiljer sig från dem. Den infallsvinkeln såg jag som användbar i min tolkning av materialet. Armin Geetz kombinerar en reduktionistisk och en hermeneutisk förståelsehorisont och fäster vikten vid kultur snarare än personlig övertygelse.

Clifford Geetz nämns i materialet, hans religionsdefinition innebär ett system utan övernaturliga väsen ur en hermeneutisk förståelsehorisont, författarna Gilhus och Mikaelsson skriver att definitionen har en tydlig socio-psykologisk prägel med betoning på stämningar och motivationer.⁷

1.3 Disposition

I inledningen presenterar jag varför jag valt att skriva om religion ur ett miljöetiskt perspektiv, avgränsningar samt vilket material och metod jag använt mig av.

Bakgrund, i det avsnittet beskrivs den historiska bakgrunden till teknik och vetenskapssamhället ur ett feministiskt perspektiv för att skapa förståelse för uppdelningen av ande, materia och en gradvis övergång från en organisk till en mekanisk världsbild. I avsnittet undersökning, redovisas vad respektive författaren anser om religion ur ett miljöetiskt perspektiv såväl som den sekundära frågeställningen som avsåg hur en religiös etik kan hjälpa till att skapa en bättre miljö för människor,

---

⁵ Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 43

⁶ Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 43

⁷ Saelid Gilhus och Mikaelsson 2009. Sid 44

djur och natur. Avsnittet är uppdelat i tre underrubriker; individen, samhället och världen för att läsaren lättare ska kunna navigera och få en bättre översikt.

I min analys av materialet har jag utgått från Merchants analys som trolig orsak till nuvarande miljöproblem. Diskussionen inkluderar mina reflektioner samt vad andra forskare har kommit fram till när de arbetat med liknande problemställningar, efter diskussionen kommer en sammanfattning som delger resultatet av undersökningen.

1.4 Avgränsningar

Materialet analyseras ur västerländskt och ett miljöetiskt perspektiv, i studien utgår jag från Merchants undersökning och orsaksanalys som förklaring till varför de västerländska miljöproblemen uppstått.

1.5 Frågeställning

Hur kan religion bidra med en etisk aspekt på miljöfrågor?

Underfrågor

Hur kan religion bidra till bättre miljö för människor, djur och natur?

1.6 Definition av centrala begrepp

I min analys och diskussion förekommer ordet fattigdom, när jag i min undersökning hänvisar till fattigdom utgår jag från Robert Mc Namaras term *absolut fattigdom*. Vilken innebär att fattigdom i industriländerna är relativ, det betyder att vissa medborgare är fattigare än andra i relation till det välstånd som råder i övriga samhället. Till exempel har en fattig person i Sverige det relativt bra i jämförelse med en fattig person i Somalia. *Absolut fattigdom* är fattigdom enligt vilken måttstock som helst och är troligen den största orsaken till mänskligt lidande idag.⁸

---

⁸ Peter Singer 2011. Sid 191

2. Västvärldens historiska syn på natur och vetenskap

I boken *Naturens död* beskriver författaren Merchant en historisk bakgrund och vad hon anser är de värdesystem som ligger till grund för att naturen, som tidigare sågs som en levande organism och livgivande moder, istället började ses som död materia. Den tidigare bilden med en levande jord gjorde att människan helst inte bröt mot etiska normer då människor inte vill utföra destruktiva gärningar så länge jorden sågs som en levande organism, Merchant kallar det en kulturell hämsko, något som den naturvetenskapliga revolutionen senare ändrade på. Det äldre sättet att se på naturen fick de flesta traditionella kulturer att visa hänsyn och respekt för naturen till exempel när råmaterial bröts. Människor ansåg att mineraler och metaller mognade i Moder Jords kved och gruvor jämfördes med hennes vagina, hav och floder var synonyma med fostervatten och födelse. Samhället offrade till markens och underjordens gudar, ceremonier utfördes och restriktioner som avhållsamhet, fasta och renlighet tillämpades innan arbetet med att bryta ex. en ny gruva påbörjades.⁹ Bilden försvann gradvis när den naturvetenskapliga revolutionen bidrog till att mekanisera och rationalisera världsbilden med hjälp av två nya idéer vilka Merchant beskriver på följande sätt:

Två nya idéer, mekanismen och ambitionen att dominera och behärska naturen, blev kärnbegrepp i den moderna världen. Ett organiskt inriktat tankesätt i vilket kvinnliga principer spelade en betydelsefull roll undergrävdes och ersattes av ett mekaniskt inriktat tänkesätt som antingen eliminerade kvinnliga principer eller använde dem på ett exploaterande sätt. Efterhand som den västerländska kulturen blev allt mer mekaniskt inriktad under 1600 – talet kuvades den kvinnliga jorden och den jungfruliga jordanden av maskinen.¹⁰

Ytterligare en förändring som påverkade den mekaniska inriktningen var Aristoteles tankar på 1500-talet, tankar som ledde fram till att rådande syn på den mänskliga fortplantningen överfördes på världsalltet. Den mänskliga fortplantningen kallas den *Aristoteliska alstringsteorin* som gick ut på att kvinnan bidrog med näringen, menstruationsblodet, och att sedan mannens säd och rörelse var något som var nödvändig för att fostret skulle utvecklas och få sin form. Alstringsteorin gav kvinnan en passiv roll som gjorde att hon sågs som ofullständig till skillnad från mannen som var hel.

---

⁹ Carolyn Merchant 1994. Sid 25-26

¹⁰ Carolyn Merchant 1994. Sid 24

Den tidens konst och bildspråk, som Merchant kallar *det kontrollerande bildspråket*, förändrades från en naturidyllisk konst till en ny mekanisk filosofi där övervälde och dominans var kulturella sanktioner som godkände utplundringen av naturen. Det kontrollerande bildspråket var något ett samhälle behövde för att genomföra kommersialiseringen och industrialiseringen vilka var direkt beroende av aktiviteter som förändrade jorden. Författaren beskriver förändringen:

Samhället behövde dessa nya bilder när det fortfor med de processer av kommersialisering och industrialisering som var beroende av aktiviteter som direkt förändrade jorden – gruvdrift, utdikning, skogsavverkning och stubbrytning.¹¹

När industrialismen och staden blev för påträngande tjänade naturen som en tillflyktsort och som en legitimering att fly från staden till den lugna naturen som symboliserade harmoni, helhet och en försvunnen guldålder. Merchant skriver:

Avbildad som en trädgård, ett lantligt landskap eller ett fredligt och bördigt sceneri var naturen ett lugnt, vänligt kvinnoväsen som skänkte av sitt överflöd. Mot en idyllisk fond syntes får som belåtet betade, fåglar som sjöng och träd som bar frukt. Vilddjur, törnbuskar, ormar och gamar syntes ingenstans till. Människor mediterade över naturens skönhet fjärran från stadens våld.¹²

Traditionen där naturen framställdes som en givmild kvinna skapade en situation där naturen också sågs som en resurs när den plöjdes och odlades. Författaren förklarar hur det kunde ske:

Tämjd och kuvad kunde naturen förvandlas till en trädgård avsedd att skänka såväl materiell som andlig näring för att öka välbefinnandet och linda bekymren hos män som tyngdes av stadsmiljöns krav och marknadens jäkt. Den vilade på en maskulin uppfattning om naturen som en mor och brud vars främsta funktion var att vederkvicka och livnära mannen och sörja för hans välbefinnande.¹³

Den aristoteliska och platonska föreställning om materia som något passivt kunde också enkelt införlivas med den nya mekaniska filosofin om materia som något dött, *döda* atomer var endast beståndsdelar i en mekanisk värld, vilket legitimerade manipulation av djur, ingrepp och förändringar av naturen, som sågs som något självklart och försvarbart. Nyplatonismens kvinnliga världssjäl ersattes av en mekanism som bestod

---

¹¹ Carolyn Merchant 1994. Sid 24

¹² Carolyn Merchant 1994. Sid 29-30

¹³ Carolyn Merchant 1994. Sid 31

av partiklar i rörelse.¹⁴ Merchant beskriver problematiken och möjligheterna till omtolkning:

Den ekologiska modellen och dess etik möjliggör en ny och kritisk tolkning av den moderna vetenskapens frammarsch under den avgörande period när vårt kosmos upphörde att betraktas som en organism och istället blev en maskin.¹⁵

Francis Bacon (1561-1626) anses vara fader till den moderna vetenskapen och aktas av den anledningen mycket högt i vår kultur. Bacon bidrog mycket till inställningen att naturen endast är till för oss att bruka så mycket vi vill genom citat som kunskap *är makt* och att vetenskapens främsta uppgift var att behärska naturen genom att lära känna dess lagar och ingripa i förloppet:

Genom att smälta samman en ny filosofi grundad på naturmagi som en teknik för att manipulera naturen, gruvdriftens och metallurgins procedurer, den framväxande idén om framåtskridandet som en patriarkalisk familje- och statsstruktur utformade Bacon en ny etisk sanktion av att man exploaterade naturen.¹⁶

Sedd genom naturens, kvinnornas och de lägre samhällsskiktens ögon var inte Bacons filosofi lika övertygande och givande, hans filosofi var utarbetad från en inflytelserik, manlig samhällsposition och kan därför inte representera alla i samhället som den gjort, hans rötter återfanns i medelklassens ekonomiska utveckling, värderingar och intressen.¹⁷ Merchant betonar ekologins bidrag till en kritisk diskussion:

Ekologin har varit en subversiv vetenskap i sin kritik av konsekvenserna av den ohämmade tillväxt som hör samman med kapitalismen, tekniken och framåtskridandet- begrepp som de senaste tvåhundra åren har behandlats med vördnad i den västerländska kulturen.¹⁸

Den europeiska ideologin kom senare att förknippas med maskinens som blev symboler förknippade med ordning i tillvaron, organismens symbolkraft minskade i trovärdighet för naturen skulle vara förenlig med de fysiska lagarna och maskinernas symboliska makt vilket förändrade samhällets värderingar och därmed vägvalen för att söka kunskap och information. Merchant beskriver i boken ett antal antaganden som hon anser har använts som redskap för att manipulera och härska över naturen:

---

¹⁴ Carolyn Merchant 1994. Sid 41

¹⁵ Carolyn Merchant 1994. Sid 18

¹⁶ Carolyn Merchant 1994. Sid 186

¹⁷ Carolyn Merchant 1994. Sid 187

¹⁸ Carolyn Merchant 1994. Sid 18

- Det ontologiska antagandet, som betyder att materian är sammansatt av partiklar.
- Identitetens princip, vilken innebär att världsalltet är en naturlig ordning.
- Antagandet om kontextoberoende som gör att kunskap och information kan abstraheras ur den naturliga världen.
- Det metodologiska antagandet, gör att problem kan analyseras i mindre delar som sedan går att behandla med matematikens hjälp.
- Det epistemologiska antagandet, sinnesdata är oberoende av varandra.¹⁹

Mekanismens konsekvenser, som kunde verka skrämmande, förklarades och försvarades genom att universum var styrt av en *gudomlig försyn* och människorna utgjorde ett föredöme när de utförde sina sysslor. Merchant skriver att i verket *The Wisdom of God Manifested in the Works of the Creation (1691)* av John Ray användes begreppet de formgivande naturerna som ett bevis på Guds närvaro i världen, på så vis kunde man förklara växters form då inte enbart mekaniken kunde förklara hur de fått formen. Vidare skriver författaren att Gud förväntade sig att människan skulle använda metaller, trä, växter och djur. Människan skulle även främja vetenskapen, öka handel och välstånd, på så vis hedrade människan Gud som i sin tur hjälpte människorna genom att tillhandahålla rätt mängd av guld och silver till pengatillverkning som ökade handeln.²⁰ Om det skriver Merchant:

Visserligen var kärleken till pengar vidrig och roten till allt ont, men när pengar användes på rätt sätt var de en beundransvärd anordning för att belöna och uppmuntra flit eller utföra handel och kommers säkert, enkelt och snabbt, för att nödga alla att använda sina olika organ och skiftande utförs-gåvor till det allmänna bästa, och för att förmå alla att dela med sig av behållningen av sina särskilda mödor utan förfång för sig själva.²¹

Pengar var ett mått på den konstnärliga och vetenskapliga utvecklingen, i de samhällen där pengar inte hade införts ansågs människorna vara vildar upptagna av jakten på föda, de var som djur. Ett talande exempel är nybyggarnas syn på de amerikanska urinvånarna, införandet av pengar och metall tillsammans med alkohol i den nordamerikanska indiankulturen förstörde deras holistiska livsstil och dödade därmed

---

¹⁹ Carolyn Merchant 1994. Sid 246

²⁰ Carolyn Merchant 1994. Sid 265

²¹ Carolyn Merchant 1994. Sid 266

bandet med naturen och en existerande *naturlig religion*.²² Merchant anser att kapitalismen är en av de bakomliggande orsakerna till problemet med psykiskt främlingskap, eller alieneringen som hon också kallar det, i västvärlden. Författaren beskriver följderna av den industriella kapitalismen i boken:

Ett av de allvarligaste problem som den industriella kapitalismen har medfört för människorna är det psykiska främlingskap som skapas genom att en människa arbetar mot lön i ett företag eller en industri som ägs av en annan individ, som inhöstar både pengar och högre levnadsstandard som ett resultat av hennes insatser.²³

Merchant skriver i ett avsnitt som handlar heter *Det organiska samhället och Utopia* om Valentin Andreäs idealstad som han kallade *Christianopolis* (1619) och Tomasso Campanellas *Solstaden* (1602). Både Solstaden och Christianopolis var samhällen där gemenskap, varor, egendom och kunskap fördelades lika mellan samhällets invånare, det hade ingen uppdelning mellan rik och fattig eftersom rikedom inte hade någon mening uttryckt ekonomiska termer, istället hade termen rikedom en mening uttryckt i *värden*. Då människorna i Solstaden avstod från privat egendom och privat ägande vändes kärleken mot gemenskapen istället för, som i ett samhälle med privat ägande, till självkärlek och privat vinstbegär. I Christianopolis framställdes till exempel varor för att användas till gemensamma intressen och inte till en köpmans särintresse.²⁴

Merchant beskriver i ett avsnitt om den moderna ekologiska rörelsen vilken framhåller en liten, ekologisk och balanserad modell framför den tidigare hierarkiska modellen. Merchant skriver såhär om den nyare ekologiska modellen:

Genom att betrakta människorna som väsentliga beståndsdelar i det större ekosystemet har den försökt bryta ner uppdelningen i människor och natur och utmanat tron på att människorna är överlägsna naturen och oberoende av den. Miljökrisen, hävdar den, är följden av mänsklig arrogans mot naturen och av det fortsatta bruket av dess tillgångar utan ett ersätta dem.²⁵

Merchant anser att de kollektiva och utopiska versionerna, Solstaden och Christianopolis, går att förena med miljörörelsens ambition att skapa mindre gemenskaper *där människorna respekterar gränserna för ekosystemets resurser*.²⁶

---

²² Carolyn Merchant 1994. Sid 266

²³ Carolyn Merchant 1994. Sid 108

²⁴ Carolyn Merchant 1994. Sid 111

²⁵ Carolyn Merchant 1994. Sid 117

²⁶ Carolyn Merchant 1994. Sid 117

I min senare undersökning och analys av Dalai Lamas och Rasmussens texter kommer jag att utgå från urvalet av Merchants historiska bakgrund och analyser som presenterats i det här avsnittet. I diskussionsdelen återkommer jag sedan till urval av texten och jämför Merchants forskning med Dalai Lama och Rasmussens slutsatser.

3. Undersökning

I undersökningen jämförs Dalai Lama och Rasmussens texter utifrån vad respektive författare i sin text lyfter fram som viktiga etiska aspekter och förändringar som de anser vara viktiga för att hantera västvärldens miljöproblem, ur ett globalt och regionalt perspektiv. En del av min frågeställning rörde även hur miljön kan förbättras för människor, djur och natur och därför ingår även respektive författares åsikter samt förslag på åtgärder och etiskt förhållningssätt för att bland annat motverka människors psykologiska och emotionella ohälsa, människans förhållningssätt till andra levande varelser samt naturen i helhet. För att göra undersökningen mer lättnavigerad har jag delat in undersökningen i tre avsnitt: individen, samhället och världen.

3.1 Individen

Någon gång omkring 2030 kommer vi att vara tio miljarder människor, befolkningen har ökat fem gånger antalet invånare på 1950 talet.²⁷ Rasmussen skriver att med befolkningsökningen i åtanke, behövs en etik anpassad för vår tid med många människor. Vi behöver veta vad vi måste göra för att fundamentalt förändra människans syn på jorden och ekologi.²⁸ I boken citerar Rasmussen Daniel Maguire:

Daniel Maguire puts things crisply. "If current trends continue, we will not. And that is qualitatively and epochally true. If religion does not speak to [this], it is an obsolete distraction."²⁹

Rasmussen anser att religion ofta är konservativ och av den orsaken håller fast vid gamla traditioner och gör att anhängarna inte är förberedda på, och därför blir ovilliga till förändring. Trots detta, skriver Rasmussen så är det just de djupa kulturella kriserna som skapar nya religioner, och en kris bidrar till reformation av densamma anser han. Traditionell religiös tro och filosofier kan av den anledningen mycket väl bli ny världsetik och tro, men bara på villkoret att de låter sig förändras med och för planetens bästa.³⁰

---

²⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 3

²⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 5

²⁹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 10

³⁰ Larry L Rasmussen 1996. Sid 14

Dalai Lama anser att människor måste inse värdet av andras religiösa traditioner och lära sig kommunikation och samarbete, andra trosläror och inte bara ens egen framhåller vikten av kärlek, medkänsla, tålmod, tolerans, ödmjuket.³¹ Organiserad religions tendens att hävda att den egna tron är den enda rätta innebär att varje troende måste hitta ett sätt att acceptera andra religioners läror samtidigt som de kan hålla fast vid sin egen tro och den traditionens metafysik.³² Dalai Lama förespråkar inte en religiös lösning på våra problem, han förespråkar en andlig revolution baserad på positivt etiskt tänkande och moral. Dalai Lama anser att Buddhas läror är både relevanta och användbara för mänskligheten och en människa som praktiserar dem, kommer enligt honom, att ha nytta av det i sitt eget liv, och i samspel med andra. Dalai Lama skriver:

Jag har också kommit fram till slutsatsen att det inte spelar så stor roll om en människa är religiöst troende eller inte. Det är betydligt viktigare att man är en god människa.³³

Enligt författaren är religionens inflytande på människor i dag marginellt, idag finns det på jorden kanske en miljard människor som kan kallas hängivna trosutövare, med det menar Dalai Lama människor som följer sin religions principer och försöker leva enligt dem i sitt dagliga liv. Genom att anta det perspektivet är övrig befolkning icke-utövande. Dessutom, skriver författaren, finns ingen enskild religion som kan tillfredsställa hela mänskligheten och människor kan leva ett bra liv utan att ha en religiös tro.³⁴ Världsreligionerna förespråkar alla samma grundläggande värden därför att de är värden som ligger i den mänskliga naturen, de hjälper människor att leva ett bra liv i gemenskap med andra. Men det existerar en viktig skillnad mellan religion och andlighet enligt Dalai Lama som anser att religion enbart har med de olika traditionernas *tro på frälsning* att göra, med det menar han att i de olika traditionerna finns religiösa läror, ritualer, böner och en tro och accepterande av någon form av metafysik eller övernaturlig verklighet som till exempel himmel eller nirvana. Andlighet har med den *mänskliga andens egenskaper* att göra; kärlek, medkänsla, tålmod, tolerans, känsla av ansvar och harmoni, förnöjsamhet och försonlighet vilka tillsammans skapar lycka åt individen och till andra i samhället. Därför anser Dalai Lama att religion

---

³¹ Dalai Lama 2002. Sid 223

³² Dalai Lama 2002. Sid 225

³³ Dalai Lama 2002. Sid 28

³⁴ Dalai Lama 2002. Sid 29

är något som människan kan klara sig utan, men de andliga värdena och andligt utövande kan vi inte vara utan.³⁵ De stora världsreligionerna har alla välutvecklade etiska system, ska vi verkligen välja ett av dem, och dessutom kan en människa avvisa religion av djup övertygelse, men inte för att de inte bryr sig om de djupare frågorna. Vi kan inte heller utgå från att de, när de avvisar religion, saknar känsla för vad som är rätt och fel, eller vad som är moraliskt olämpligt bara för att vissa religionsmotståndare saknar moral.³⁶

Enligt Rasmussen sitter människor inte bara och lutar sig tillbaka istället för att hitta en lösning, de försöker svara på nöden. Hållbar utveckling är något som rekommenderas av de flesta som en metod för att motverka global, social, ekologisk och ekonomisk kris.³⁷ Människan längtar egentligen inte efter att fly undan problemen, det är vår alienation, vilket Rasmussen använder som en term för ett främlingskap inför världen, som skapar flyktbehov och frustration över sakers beskaffning.³⁸ Av den anledningen anser Rasmussen att människor i en kristen tradition måste ändra inställning till lidande, det ligger i människans natur att känna oro, ensamhet och kamp, genom motgångar utvecklas vi till vuxna och ansvarstagande människor. Rasmussen om hur människor måste ändra inställning till lidande:

This suffering may make life difficult, but we cannot live without it. It belongs to our creaturely constitution to struggle various stages of life, to know anxiety, temptation, and loneliness as pain, and to face limits of all kinds, including the ultimate limit of death itself. Such suffering is not, of itself, negative. That is, it is not necessarily life-destructive. It may in fact be integrative in that it furthers our development as mature and responsible beings.³⁹

Dalai Lama anser även han att vår strävan efter att undvika lidande och finna lycka kännetecknar den mänskliga naturen. Strävan är något alla följer på ett naturligt och riktigt sätt, men ett faktum är att ångest, missnöje, frustration och depression går att finna i mycket större utsträckning i de materiellt utvecklade länderna. Han anser att det inre lidandet har ett tydligt samband med människors osäkerhet på vad moral är och grundar sig på, enligt Dalai Lama är moral grundat på människans inre disciplin.⁴⁰

---

³⁵ Dalai Lama 2002. Sid 31-32

³⁶ Dalai Lama 2002. Sid 35-36

³⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 15

³⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 14

³⁹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 289

⁴⁰ Dalai Lama 2002. Sid 16

Individens grundläggande inställning till lidande avgör hur lidandet upplevs och klaras av. Det finns ett klart samband mellan hur lidandet påverkar hjärta, sinne och hur vi utövar vår inre disciplin.⁴¹ Det finns oundvikligt lidande i livet och vi kan inte skydda oss från det, vi kommer att alla någon gång bli sjuka och kanske behöva utstå svåra smärtor innan döden kommer, vidare anser han att döden är tabubelagd i vårt samhälle och poängterar att även sådant som man inte önskar sig räknas till oundvikligt lidande som till exempel död, olyckshändelser, skilsmässor, eller att behöva fly från sitt land, fattigdom eller arbetslöshet, sådant lidande är en del av vardagen för oss människor. Dalai Lama beskriver sin syn på lidande:

Beklagliga händelser kan visserligen föda ilska och förtvivlan, men de kan lika väl ge upphov till andligt växande. Det är våra reaktioner som bestämmer vilket resultatet blir.⁴²

Enligt honom är de gånger vi stöter på våra största prövningar i livet de gånger vi utvecklar vår visdom och inre styrka och en positiv grundinställning och rätt synsätt kan i själva verket göra så att lidandet får oss att se verkligheten.⁴³ Han anser också att en paradox existerar som består av otillfredsställda människor, som trots att de har allt de behöver av materiella ting, ändå inte är lyckliga och nöjda när andra kan leva under svåra förhållanden med sjukdomar, svält och i all enkelhet men trots det känna frid, optimism och lycka.

Enligt författaren kan också ett negativt eller okänsligt sinnestillstånd rubba vår inre frid och ge negativa tankar och känslor som hat, ilska, girighet, begär, högmod, avundsjuka ett för stort utrymme, något Dalai Lama anser är själva källan till oetiskt beteende och en vanlig orsak till ångest, depression, förvirring och stress, om människan använder sina andliga, mentala och fysiska resurser, vilka är till för att hantera svårigheter i livet, kombinerat med ett positivt etiskt beteende, hjälper det individen att slippa mycket av det typiska lidandet, människor blir lyckligare med etik anser han.⁴⁴ Problemet och kännetecknet för det moderna samhället är att det hela tiden strävar efter mänsklig lycka, alla människor, oavsett var de bor eller hur de lever, vill undvika lidande och vara lyckliga.⁴⁵

---

⁴¹ Dalai Lama 2002. Sid 141

⁴² Dalai Lama 2002. Sid 147

⁴³ Dalai Lama 2002. Sid 143

⁴⁴ Dalai Lama 2002. Sid 8

⁴⁵ Dalai Lama 2002. Sid 62-63

Dalai Lama skriver även att människans kännetecken är att hon drivs av hoppet och människans handlingar är det som avgör hur livet ska bli:

Allt vi gör, inte bara som individer, utan även som samhällsvarelser, kan betraktas i förhållande till denna grundläggande strävan, som faktiskt delas av alla levande varelser.⁴⁶

Rasmussen betonar i sin bok att språket är en viktig del av vår kultur då det formar vår syn på omvärlden, vad vi tycker och svarar. Därför skriver han, måste vi ändra vårt sätt att uttrycka oss för att bli medvetna och därmed bete oss annorlunda. Sådär skriver Rasmussen om vad han anser vara de största problemen:

The issues are two: (1) how to live in a sustainable relationship with the rest of earth; and (2) how to live with the play of human power, both in human-human configurations (the nature of society) and in human-biosphere configurations (society in nature). And the goal is sustainability as the capacity of natural and social systems to survive and thrive together indefinitely.⁴⁷

Rasmussen jämför dualismen i vårt språk med apartheid, med dualism menar han vår tendens att säga natur *och* mänsklighet istället för att människor finns *i och som en del av* naturen, det gör att vi separerar människan från icke mänskliga varelser, precis som fallet var med färgade och ickefärgade i apartheidsystemet, det får oss att bli och uppleva oss själva som ekologiskt segregerade arter.

När Dalai Lama beskriver utvecklingen i industriländerna nämner han vilka fördelar vi fått och det faktum att människor har fått ett betydligt lättare liv, de fysiska vedermödorna har minskat avsevärt skriver han, de vetenskapliga och tekniska framstegen har åstadkommit mycket bra för människor och han säger att, självklart har viss sorts lidande, som sjukdomar, minskat och vi kan i mycket större grad bota och lindra, men lidandet i sig har trots det inte minskat. Dalai Lamas erfarenhet är också att det ofta finns ett stort gap mellan yttre sken och inre verklighet.⁴⁸ Enligt honom är lidandet i de västerländska länderna så genomgripande att man kan fundera på om det är något i kulturen som gör västerländska människor särskilt mottagliga för lidande, han tror inte att så är fallet, det är för många faktorer som spelar in, men det är uppenbart att den materiella utvecklingen har spelat en stor roll i detta och han tror att samhällets urbanisering är en bidragande faktor, av den anledningen att förut var vi beroende av att

---

⁴⁶ Dalai Lama 2002. Sid 15

⁴⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 39

⁴⁸ Dalai Lama 2002. Sid 17

hjälpa varandra, vi levde i en gemenskap, idag anlitar vi istället tjänster för att utföra de jobb vi inte själva klarar av.⁴⁹ Han anser också att de vetenskapliga och tekniska framstegen har bidragit till ett ökande självbestämmande som i kombination med att vi inte längre är beroende av våra medmänniskor har skapat ett samhälle där vi istället är beroende av vår arbetsgivare och vårt jobb. Det gör att människor lättare ser andra personer som oviktiga för sin lycka, och att andras lycka inte är viktig för individen. Samhället har istället blivit en plats där det blir allt svårare att visa vänlighet och istället för gemenskap och tillhörighet känner människan ensamhet och alienering.⁵⁰ Fenomenet förstärks av samtidens retorik som till största del pratar om tillväxt och ekonomisk utveckling, det ökar människors benägenhet för avund och konkurrens, man därför se att det psykologiska och emotionella lidande som är så vanligt förekommande i väst i själva verket speglar en kulturell brist, och inte är en mänsklig drift. Såhär skriver Dalai Lama om problematiken som urbaniseringen och den materiella utvecklingen skapar:

Det moderna livet tycks så utformat att det kräver minsta möjliga beroende av andra. Det mer eller mindre universella målet för alla tycks vara att äga sitt eget hus, sin egen bil, sin egen dator och så vidare för att vara så oberoende som möjligt. Detta är naturligt och förståeligt.⁵¹

Samma utveckling kan man nu enligt Dalai Lama se i Sydostasien, där de traditionella trossystemen förlorar mark samtidigt som välståndet ökar, skapas ett liknande uttryck för oro och ångslan som det vi kan se i väst.⁵² Därför, skriver han, kan vi sluta oss till att det emotionella och psykologiska lidandet finns i oss alla, fenomenet speglar den miljö det uppstått i, precis som vissa sjukdomar som bara finns i utvecklingsländerna och speglar just den unika miljön. Istället för tredje världens vattenburna sjukdomar har vi i väst stressrelaterade sjukdomar och det pekar på att det finns starka skäl att misstänka att det finns en koppling mellan västvärldens starka tro på tekniska framsteg och den olycka, ångest och annat lidande som är så typiskt för det västerländska samhället skriver Dalai Lama.⁵³ Författaren anser att lidande har ytterligare en bakomliggande orsak, nämligen den att människor idag försummar sin inre dimension, vilket orsakas av att den materiella tillfredställelsen endast kan uppfattas av människans sinnen och

---

⁴⁹ Dalai Lama 2002. Sid 17

⁵⁰ Dalai Lama 2002. Sid 18

⁵¹ Dalai Lama 2002. Sid 18

⁵² Dalai Lama 2002. Sid 19

⁵³ Dalai Lama 2002. Sid 19

därför blir begränsad. Ångest, depression, stress och otillfredsställelse är en indikation på människans komplexitet och att människans behov sträcker sig längre än bara till materiellt välstånd.⁵⁴

Ett annat problem som Dalai Lama tar upp i sin bok är att etiska och mänskliga värden tillhörde och fortfarande allmänt anses tillhöra religionens sfär, och ännu räknar man med att religionen står för utbildning inom området. När det sker i ett sekulärt samhälle skriver han, får det följderna att en etisk diskussion försummas, något som moderna utbildningssystem kan råka ut för om de inte är medvetna om att de sekulariserade systemen utformades när de religiösa institutionerna fortfarande hade ett genomgripande inflytande i samhället.⁵⁵ Som svar på den sekulära debatten om religionens plats i undervisningen skriver Dalai Lama följande:

Det är bra för barn att lära sig att älska sitt land, sin religion, sin kultur och så vidare. Faran uppstår när detta utvecklas till trångsynt nationalism, etnocentrism och religiöst biggotteri.⁵⁶

Rasmussen hänför i sin bok till James Nash som anser att moral är något som måste omfatta alla jordens invånare, inte bara människan. Alla jordens varelser delar och omfattas av samma moral och av den anledningen måste vi börja respektera naturen. Det kan inte vara så att en överlägsen art ska ha ensamrätt på moralfrågor och utesluta de som inte är jämställda, det är något som vi måste ändra på skriver Rasmussen. En etik av det slaget kan enligt Nash se ut på följande sätt:

1. Rätten att utvecklas som naturen tillåter det utan att människan ändrar genetiska förutsättningar eller genetik hos icke-mänskliga varelser.
2. En rätt till friska och hela habitat, att kunna leva, ingå och bidra på naturliga villkor i ett habitat.
3. Rätten att föröka sig utan mänsklig påverkan från kemikalier, radioaktivitet, hybridisering eller bioteknik. Människan måste visa respekt för genetisk integritet, evolutionärt arv och ekologiska samband och på så vis behålla biologisk mångfald.
4. Rätten att fullfölja sin evolutionära potential utan att mänsklig reglering. Utdöende är en naturlig del av evolutionsprocessen men all mänsklig inblandning är orätt, vi kan och får

---

⁵⁴ Dalai Lama 2002. Sid 26

⁵⁵ Dalai Lama 2002. Sid 185

⁵⁶ Dalai Lama 2002. Sid 187

inte utnyttja vår kunskap och makt för att styra vilka arter och populationer som ska finnas på jorden.

5. Att där det behövs, kunna ingripa och återställa tidigare naturliga förhållande, ett ingripande blir troligen nödvändigt för att återställa ekosystemens relationer.
6. Alla ska ha del av livets nödvändigheter, människor och andra arter måste samexistera och dela på de ekologiska resurserna.⁵⁷

Det är viktigt att komma ihåg att Nashs regelverk inte är moraliskt oantastbart skriver Rasmussen, ambitionen är att människan ska *försöka* att leva upp till riktlinjerna om det inte finns starkare argument som talar emot. Ett undantag måste likväl baseras på samma etiska grund som rättigheterna vilar på, det vill säga respekt för liv och ekologisk välfärd för alla.⁵⁸

Rasmussen skriver i *Earth community, earth ethics* att religionens svar på en ekologisk kris kommer sig av att människan engagerar sig i kosmologier och moral, därför att människan är historieberättare och meningssökare. Rasmussen tar upp att Clifford Geertz slutsatser visar på att behovet blir akut när vi närmar oss mänskliga gränser och inte längre kan förklara händelser eller inte längre står ut med ondska eller lidande. Sådär skriver Geertz:

“The effort is not to deny the undeniable – that there are unexplained events, that life hurts, or that rain falls upon the unjust,” says Geertz, “but to deny that justice is a mirage. The instinct to meaning will not be denied.”⁵⁹

Ytterligare en aspekt är att som religiös kan en människa också uppleva något som Rasmussen beskriver som en form av hemlöshet eller pilgrimmens rastlöshet som han kallar det i boken, med det menar han *en resa i jakt på det sanna hemmet för att finna fred och lugn*. Dalai Lama beskriver sökandet lite annorlunda, han säger att det är trots allt är de handlingar vi utför med omsorg om andra som ger oss den största lyckan och tillfredställelsen. *Lycka uppstår ur ett orsakssammanhang som skapas av inre styrka*.⁶⁰

---

⁵⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 107

⁵⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 109

⁵⁹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 184

⁶⁰ Dalai Lama 2002. Sid 127

3.2 Samhället

Västerländsk filosofi och religion försöker beskriva den essentiella verkligheten, Rasmussen anser att den tiden efter andra världskriget spreds uppfattningen om historisk tid som endast mänsklig tid, man välsignade separationen från naturen, och *alla*; existentialism, neoortodoxa, liberala, och i stort sett all fundamentalism och evangelister såg naturen som något externt. På sin höjd var naturen inspiration till poesi, sång och meditation. Konstigt nog tog dessa teologier sin kunskap från de vetenskaper som de hade minst gemensamt med och tog minst hänsyn till teologi, och likt dessa såg naturen som något utanför oss, som något externt. Rasmussen beskriver modern västerländsk teologi som nästan autistisk i sin interaktion med naturen och omvärlden samt isolerad och ensam.⁶¹ Rasmussen hänvisar till den hebreiska bibeln och det som är karakteristiskt för en hebreisk Gud. Den hebreiska guden sågs inte som en energi eller närvaro bland människorna istället sågs den hebreiska som en moralisk kraft vilken förbjöd förtryck, orättvisor och möjliggjorde en gemenskap. Gemenskap och social rättvisa var centralt i tron.⁶² Rasmussen hänvisar senare till Thomas Berry som omnämner universum som *the primal expression of the divine and the primary revelational event*.⁶³ Berry anser att vi borde använda bön för att visa ödmjukhet inför livet och allt levande på jorden, även växter av den anledningen att vi är beroende av växtligheten för att andas och därför måste visa tacksamhet. Det är inget vi ska ta för självklart och vi måste börja respektera de som möjliggör vår existens.⁶⁴ Rasmussen fortsätter till Bruce Rich, som även han anser att vi måste börja visa tacksamhet och ödmjuket inför naturen *och* föra in det i en policy för hållbar utveckling, därför att ett sådant perspektiv saknas i nuvarande policy, vilket gör att riktlinjer för hållbar utveckling missar det extraordinära och den heterogena⁶⁵ oreducerbara världen vi lever i. som enligt Rich även kan vara en möjlig orsak till miljöproblemen vi har idag. En effektiv policy måste arbeta med och utifrån just den heterogeniteten och naturens komplexa system, såväl mänskliga som icke-mänskliga. Policys är en del av problemet,

---

⁶¹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 35

⁶² Larry L Rasmussen 1996. Sid 249

⁶³ Larry L Rasmussen 1996. Sid 266

⁶⁴ Larry L Rasmussen 1996. Sid 266

⁶⁵ Inom socialvetenskaper pratar man om heterogena grupper, grupper där individer eller undergrupper skiljer sig mycket åt.

dock inte det största, det största felet anser Rasmussen är att vetenskapens generella skapelseberättelse säger att vi framförallt är ett djur bland andra djur och skriver:

We are creatures of earth before all else, this story says, creatures of earth even before we take on the particular identities fashioned by other stories of origin and destiny, religious and cultural ones.⁶⁶

Vi har inget ansvar, vi är bara ett av andra djur lyder budskapet. Den vetenskapliga skapelseberättelsen får inte bli ett substitut för de övriga skriver Rasmussen och citerar Mary Midgley som helt kort säger: ”vi är inte turister här.”⁶⁷ Enligt Rasmussen är det ett problem att till exempel kristendomen tidigare varit människo- och mans-centrerad vad det gäller grundtanke och ledarskap. På många plan har den också varit dualistisk, dysfunktionell och destruktiv till sin utformning på så vis att den har avskilt ande från materia, kropp från själ och mänskligheten skildes från resten av naturen. Kristendomen har gett uttryck för traditioner som har varit världsfrånvända och helt inriktade på livet efter döden. Den har också starkt bidragit till moderniteten och en industriell, teknologisk urban värld som är i konflikt med övriga på planeten.⁶⁸

We are *always* rooted in earth as earth creatures. There is no other possibility. We are utterly dependent on earth at every moment of our lives, for everything – air, water, food, materials and energy. We are made of earth’s materials, beings of dust and breath. We are part of earth’s history and a fashioner of it. So the issue is not whether we can escape earth; we cannot. We live *in* earth *as* earth. The issue is the suffering caused and harm inflicted by not accepting earth’s constraints and possibilities. The issue is “conniv[ing] in the murder of Creation.”⁶⁹

När Dalai Lama skriver om teknik och vetenskap anser han att anledningen till att de tilltalar oss i så stor utsträckning är att de ger omedelbar tillfredsställelse, inte som böner skriver han, som endast ger osynliga resultat. Den här önskan om synliga resultat är något naturligt och bra, men vi får inte förväxla materiellt välstånd med lycka och inte makt med kunskap. Vad som händer när vi förlitar oss allt för mycket på vetenskapliga framsteg och därmed minskar religionens roll i samhället, är att det skapas en osäkerhet om hur vi ska förhålla oss till livets utmaningar. Allt för stor specialisering inom vetenskapliga områden kan få oss att förlora perspektivet, kontakt med en större verklighet som mänsklig erfarenhet faktiskt är, särskilt med tanke på vårt

---

⁶⁶ Larry L Rasmussen 1996. Sid 267

⁶⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 267

⁶⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 271

⁶⁹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 275-276

beroende av andra.⁷⁰ Vetenskapsmän och filosofer kände tidigare stort behov av att förankra sina lagar och absoluta sanningar på en fast grund, så är det inte idag och det har lett till en omsvängning till en motsatt ytterlighet där inget längre existerar och verkligheten ifrågasätts, det kan bara leda till kaos enligt Dalai Lama. Han kritiserar inte vetenskapen, tvärtom skriver han, men problemet är att vi inte ser vetenskapens begränsningar eftersom vetenskapen ersatt religionen som *gemene mans* slutgiltiga kunskapskälla.⁷¹ Att göra så kan utgöra en risk, särskilt om man har alltför blind tro på principerna och gör vetenskapen till en ny religion. För hur ska vetenskapen generellt kunna hjälpa oss med ett moraliskt dilemma frågar sig Dalai Lama:

För samtidigt som både vetenskapen och juridiken kan hjälpa oss att förutsäga de troliga konsekvenserna av vårt handlande kan ingen av dem berätta för oss hur vi bör handla med avseende på moral.⁷²

Enligt Dalai Lama är det viktigt att inte idealisera gamla levnadssätt, vi måste komma ihåg att samarbetet människor emellan i utvecklingsländerna kan härröra ur nödvändighet snarare än god vilja, att någon framstår som tillfreds kan bottna i okunnighet, vår utmaning består i att finna de gamla samhällenas harmoni och samtidigt till fullo dra nytta av de materiella framstegen i världen. När Dalai Lama talar om etiska problemställningar på samhälls nivå, särskilt de svåra frågorna som ställs av modern vetenskap och teknologi, som livsuppehållande åtgärder eller forskning inom områden som genetik, bioteknik, reservdelskirurgi och djurförsök för att nämna några, för sådana komplicerade och känsliga frågor kan man inte skapa en allmän regel, utan man måste ta alla olika konkurrerande hänsynstaganden under övervägande och anpassa det efter situationen som är aktuell. Det finns situationer som kräver ingripande, det måste dock göras med medkänsla och insikt, men om en person ägnar sig åt uttalat negativt beteende där de endast ser till sina egna intressen, bör man undvika dem.⁷³

3.3 Världen

När Rasmussen skriver om världen använder han termen Oikoumenë för att beskriva vad han ser som ett hushåll. Oikoumenë kommer från ordet ekumenik och det

---

⁷⁰ Dalai Lama 2002. Sid 20

⁷¹ Dalai Lama 2002. Sid 21

⁷² Dalai Lama 2002. Sid 22

⁷³ Dalai Lama 2002. Sid 157-161

Rasmussen avser med Oikoumenë är den *bebodda världen* eller den *bebodda planeten*,⁷⁴ som enligt honom är det viktigaste inom världsekumeniken och världsetiken, det vill säga vår skapelses integration med allt omkring oss, att allt hör samman och ingår i en gemensam värld. Den ekumeniska uppgiften är tydlig skriver Rasmussen, uppgiften består inte bara av att hjälpa livet till att endast överleva utan sträva efter mångfald och hållbarhet.⁷⁵ Rasmussen gör en koppling mellan Oikoumenë och Ekologi som är ett annat *oikus*, det består av orden *eko* + *logos* som betyder *husets ekonomi* med det menar han husets struktur och dynamik. *Ekologi* är också kunskap om den interrelaterade dynamiken vilken avgör och sätter upp reglerna för hushållet.⁷⁶ I Oikoumenë, den bebodda världen, ingår vi alla i samma familj och genom att vårda gemenskapen både inom den lokala gemenskapen såväl som utanför i den universella gemenskapen, på varje plats ska ett arbete med kyrkans gemensamma mål oikoumenë fortgå. Men *oikus* inkluderar även hemlöshet och det finns två sorters hemlöshet – deprivation och alienation som kan ta sig många uttryck men i det här sammanhanget får avse förstörelse av vår natur och miljö, hemmet och ekonomisk, kulturell och andlig vilshenhet.⁷⁷ I boken sammanfattar Rasmussen synen på skapelsen och integritet genom att hänvisa till ett citat av Jay Mc Daniels:

The value of all creatures in themselves, for one another, and for God, and their interconnectedness in a diverse whole that has unique value for God. To forget the integrity of creation is to forget that the earth itself is a splendid whole.⁷⁸

Rasmussen anser liksom Dalai Lama att industrialismen har gett många i västvärlden ett liv utan fattigdom eller sjukdom, och på många vis har den varit framgångsrik, människor har fått det mycket bättre på alla plan, men precis som Dalai Lama anser Rasmussen att det även är en livsstil, ett ekonomiskt system som inkluderar en materialistisk livsstil vilken påverkar människors inställning till natur och miljö på olika sätt.⁷⁹ Rasmussen redovisar en analys som visar industrialismens påverkan på vår tolkning av livsstil och natur:

---

⁷⁴ Larry L Rasmussen 1996. Sid 90

⁷⁵ Larry L Rasmussen 1996. Sid 90

⁷⁶ Larry L Rasmussen 1996. Sid 93

⁷⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 95

⁷⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 99

⁷⁹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 61

- Naturen är en obegränsad resurs som finns där till användning för människan.
- Människans har förtur och rätt att kontrollera och använda naturen.
- Naturen är formbar och kan formas för att passa mänskliga behov.
- Det bästa sättet att främja och öka den materiella standarden sker genom ständig ekonomisk tillväxt.
- Teknik och vetenskap är neutrala medel som ska användas för mänskliga behov.
- Frihet är materiellt överflöd
- När människor har mer ökar friheten, individen kan och *vill bli* mer.
- Tekniska och vetenskapliga framsteg har skapat en överlägsen civilisation i västvärlden.
- Arbetsetik är väsentlig för mänskligt välmående och samhällets framsteg.

Författaren anser också att vår västerländska livsstil drabbar andra och då främst färgade i fattiga områden, och de största förlorarna är kvinnor och barn. Samtidigt som detta sker ser han att en multikulturell konformism blivit en del av en nytt globalt ekonomiskt system vars största exportprodukter är mångfald och pluralism, som enligt honom innebär att ett företag marknadsför sina företag med multinationella ansikten i annonskampanjer och av den anledningen blir hyllade för sin mångkultur samtidigt som klasskillnaderna fördjupas och mångfalden som ses i till exempel reklamkampanjer maskerar den växande multikulturella konformismen samtidigt som resultatet blir ökade klassklyftor och uppdelning. Landet [USA] skickar sitt industriella avfall till fattiga länder och fattiga delstater i USA, vilket är ett stort problem, men det största problemet enligt Rasmussen är åtgången på förnyelsebara och fossila, icke förnybara naturresurser samt den senare förädlingen av dessa för att tillgodose den globala marknaden och avfallsdistributionen är bara ett symptom på detta.⁸⁰

Enligt Dalai Lama är det positivt att ju mer världsekonomin utvecklas, allt tydligare präglas den av att länder behöver varandra, men en paradox är att samtidigt som detta sker ökar gränsdragningar baserade på språk, folkgrupp, religion och kultur vilket kan orsaka att centralmakten i det landet faller sönder. Det behöver inte föreligga en motsättning mellan dessa båda, regionala samhällen kan förena sig om handel, social och annat självbestämmande men unionerna måste skapas självmant och vara grundade på en gemensam insikt att alla gagnas av samarbete.⁸¹ Dalai Lamas inställning till

---

⁸⁰ Larry L Rasmussen 1996. Sid 78-79

⁸¹ Dalai Lama 2002. Sid 200-201

strävan efter rikedom, är att den skapar girighet, avundsjuka och aggressiv tävlingslystnad vilket leder till en materialistisk kultur och väl där orsakar lidande. Den negativa atmosfären blir då en grogrund för många olika samhällsliga skadeverkningar och orsakar lidande för den utsatta gruppen. Girighet är en stor bakomliggande orsak till miljöförstörelsen, den skadar alla, oftast de fattiga och svaga som inte kan flytta för att undvika allvarliga miljöföroreningar. Alla drabbas, då vi alla måste leva i den värld som vi har skapat, om till exempel alla i världen har en egen bil skulle föroreningarna öka dramatiskt. Författaren beskriver problemet med orättvisor i *Etik för ett nytt millenium*, människor, anser han, måste ta hand om varandra oavsett fysisk eller mental förmåga, och de får inte under några omständigheter utestänga redan marginaliserade individer eller grupper.⁸² Dalai Lama om vikten av människors inställning och handlande:

För att nå dit måste vi utveckla en ansvarstagande inställning gentemot andra. Utbildning är så mycket mer än en fråga om hur man delger den kunskap och de färdigheter som krävs för att uppnå begränsade mål. Det handlar också om att öppna barnets ögon för andras behov och rättigheter. Vi måste visa våra barn att deras handlingar har en universell dimension. Och på något sätt måste vi finna ett sätt att bygga på deras naturliga empatikänslor så att de känner ansvar för andra. Det är nämligen detta som får oss att agera.⁸³

Rasmussen är oroad, och skriver om företagens frihandel vilka tillåter jakten på naturresurser och orsakar stora konsekvenser för miljön.⁸⁴ Rasmussen beskriver följderna av frihandel:

- Minskad tillgång på fisk, grundvatten, skog och jord.
- Ökad förorening och avfall
- Kapital, arbetskraft, energi och materiel måste kompenseras för genom att ta betalt för saker som tidigare var normal service i en stad. (skötsel av avlopp, översvänningskontroll, luftrening, skadedjursbekämpning)
- Kapital, arbetskraft, energi och materiel används för att avleda uppmärksamhet i avsikt att komma åt nya resurser som finns på ett fåtal platser. (mellanösterns olja eller vattenresurser)
- Minskade investeringar i human resources (utbildning, vård, boende) för att kunna tillgodose konsumtion och betala skulder.

---

⁸² Dalai Lama 2002. Sid 166-173

⁸³ Dalai Lama 2002. Sid 184

⁸⁴ Larry L Rasmussen 1996. Sid 81

- Ökade konflikter om resurser
- Större klasskillnader, mindre solidaritet, större gap mellan rika och fattiga, mer brott

För att människor ska förstå att universum och jorden är en enda dynamisk helhet, och att allt hänger samman har Rasmussen sammanställt tre universella principer:

- *Skillnader*, att vara i universum är att vara annorlunda. Diversitet, komplexitet, variation och andra skillnader. Variationen är en förutsättning för utveckling och jorden förändras hela tiden.
- *Autopoiesis*, är ett självreglerande system som skapar sina egen förutsättning för liv i samarbete med sin omvärld. Allt hänger samman, allt hör ihop.
- *Gemenskap*, synonym för släktskap och det ömsesidiga beroendet av varandra. En djup arkaisk samhörighet med universum, alla skapelser är besläktade. Det kan vara allt från en cell till galaxer, oavsett storlek så är gemenskapen komplex.⁸⁵

Liksom Rasmussen anser Dalai Lama att andlighet och medvetande inte kan separeras från övriga händelser och förlopp i samhället, han anser även att allt är beroende av varandra.⁸⁶ Dalai Lama beskriver enheten och hur allt hör ihop:

Då börjar vi inse att det universum vi bebor kan betraktas som en levande organism där varje cell fungerar i ett balanserat samarbete med varje annan cell för att upprätthålla helheten. Om då bara en av cellerna skadas, som när en sjukdom drabbar oss, rubbas även balansen och helheten hotas. Detta innebär i sin tur att vårt individuella välbefinnande är intimt förbundet med både med välbefinnandet hos andra och hos den miljö vi lever i. Det blir också uppenbart att varje handling vi utför, varje ord vi säger och varje tanke vi tänker – oavsett hur små eller oviktiga de kan förefalla – får konsekvenser inte bara för oss själva utan även för andra.⁸⁷

Som vi sett så kan brist på medvetande om konsekvenser kan alltså få stora följder enligt Dalai Lama, vilket kan leda till extrema handlingar och i värsta fall orsaka andra smärta, döda andra, leda till en hänsynslös jakt på vinning, och som senare kan leda till en förgiftad miljö. Moralfrågan måste därför vara med i bedömningsprocessen anser han, för att undvika att skada andra, och av den anledningen är altruism nödvändig för

---

⁸⁵ Larry L Rasmussen 1996. Sid 29

⁸⁶ Dalai Lama 2002. Sid 47-48

⁸⁷ Dalai Lama 2002. Sid 49

att skapa handlingar som leder till sann lycka⁸⁸ Enligt Dalai Lama är ett annat problem att vi misstolkar verkligheten vilket leder till ett avsmalnande perspektiv och skapar falska förväntningar. Han beskriver det som *beroende uppkomst* eller *ten del* som det kallas i den buddhistiska Madhyamikaskolan.⁸⁹ Beroende uppkomst beskrivs av Dalai Lama i tre nivåer för att visa hur saker och händelser uppstår:⁹⁰

1. Orsak och verkan.
2. Ömsesidigt beroende mellan delar och helhet. Utan delar kan ingen helhet existera, men utan helhet blir begreppet delar obegripligt. Helhet är grundad på delar och dess måste betraktas som helheter som i sin tur består av delar.
3. Alla företeelser är av beroende uppkomst eftersom de saknar en oberoende identitet. Ex handling finns bara om någon utför handlingen.

Rasmussen redovisar en liknande men mer detaljerad och specifik handlingsplan:

1. Fråga alltid när förändringar ska införas: hur påverkar det vårt samhälle och vår hälsa?
2. Inkludera alltid lokal miljö – jord, vatten, luft och lokalt djurliv – inom den lokala miljön.
3. Ta alltid hänsyn till lokala behov och om de kan tillfredställas med hjälp av resurser och hjälp från grannar.
4. Tillgodose *alltid* lokala behov först, därefter kan produkter exporteras till närliggande städer och därefter, till andra städer.
5. Förstå att industrins arbetskraftsbesparingar är osunda för människor och miljö; dålig arbetsmiljö, arbetslöshet och nedskräpning av vår miljö.
6. Utveckla lämplig industri med en värdegrund som kan tillgodose och framställa produkter för lokala behov så att bygden inte bara blir en koloni i en global ekonomi.
7. Utveckla småskaliga industrier och företag för att stötta lokalt jord och skogsbruk.
8. I så stor utsträckning som möjligt försörja det egna området med energi.

---

⁸⁸ Dalai Lama 2002. Sid 67-68

⁸⁹ Även kallad medelvägens filosofi. Med medelväg menas inte en etisk medelväg utan medelvägen mellan läror som hävdar att världen är helt illusorisk och läror som hävdar att världen är verklig. Dalai Lama 2002. Sid 44

⁹⁰ Dalai Lama 2002. Sid 44-46

Det här är några exempel på Rasmussens handlingsplan för ett bättre samhälle och miljö, det är många punkter och därför har jag valt att bara redovisa ett urval, de finns att läsa i sin helhet i boken.⁹¹

Dalai Lama anser att både inre och yttre behärskning är något vi måste lära oss, det är källan till oetiskt beteende.⁹² På samma sätt som människor undviker till exempel narkotika för att det anses vara farligt måste individen hålla tillbaka och behärska negativa tankar, men inte undertrycka dem betonar han, utan istället identifiera dem som destruktiva och skadliga. Människan kan inte bara ordna sina yttre liv och därefter försumma det inre livet, ett odisciplinerat sinne orsakar förstörelse.⁹³ Författaren är övertygad om att religionen kan vara mänskligheten till stor nytta, om den används på rätt sätt. Den kan uppmuntra människor att ta ansvar för sina handlingar vilket gagnar alla på jorden. Förr var religionens syfte mer uppenbart, som samhällskonstruktion och för att dämpa det mänskliga lidandet, vilket var större på den tiden tack vare de inte hade samma resurser då som nu. Dagens människor lider fortfarande, av ett mer uttalat mentalt och emotionellt lidande, religion kan hjälpa till tack vare att så stor vikt läggs vid att besegra lidande genom att utöva etisk disciplin, och därför är religionen fortfarande relevant i samhället.⁹⁴

Dalai Lama tycker inte att det inte är ett erkännande av skuld som behövs, utan att människan slutar att inrikta sig på jaget och istället vänder sig mot andra, och erkänner allas lika rättigheter att vara lyckliga och slippa lida, samt att utveckla en medveten attityd som gör att människor strävar efter det tillståndet. Han anser att ärlighetsprincipen är mycket viktig då en brist på ärlighet leder till misstänksamhet och vidare till rädsla, något som gäller för både individer och grupper. Människan måste minska missförstånd, tvivel och rädslor i samhället, rättvisa innebär att människor är skyldiga att agera när de blir medvetna om att orättvisa råder, att inte handla då vore fel.

I *Earth community, earth ethics* skriver Rasmussen att religion inte bara kan hjälpa oss med planetens krissituation, den bör och den kan hjälpa oss, men det kan inte ske utan att en reformation först äger rum. Det finns inte längre utrymme för asketiskt tro som undviker jorden och nuet för att vänta på sin plats i himlen som till exempel

---

⁹¹ Larry L Rasmussen 1996. Sid 333-334

⁹² Dalai Lama 2002. Sid 89

⁹³ Dalai Lama 2002. Sid 90

⁹⁴ Dalai Lama 2002. Sid 221

kristendomens *contempus mundi*⁹⁵ där utövaren genom sin tro flyr undan lidande och skuld till ett paradiset efter döden, det är inte längre ett alternativ skriver Rasmussen. Kristendomen är en av dessa religiösa traditioner som fortfarande är ambivalent nog för att kunna reformeras till världsetik.⁹⁶ Den religiösa och vetenskapliga förståelsen av naturen som en omfattande gemenskap vi alla föds in i har betydelse för vår grundläggande handlingsplan och såväl som för ny vetenskap och teknologi baserade på en ny ekonomi och politik.⁹⁷ I sin undersökning av främst kristendomen och judendom kommer författaren fram till något som han kallar ekoprofetism. Ekoprofeter och reformerad religion har inte så mycket med kosmologi att göra anser han utan är mer en nödvändig moral och etik som vuxit fram ur hotbilden mot vår planet. Det är en etik inspirerad och besläktad med religiös medvetenhet. Rasmussen tror att profetsymboliken kan användas för att betona vikten och angelägenheten för alla människor.⁹⁸

I sin bok skriver Dalai Lama att religionen kan hjälpa oss att slå fast grundläggande etiska principer, men samtalet om etik och moral ska inte förutsätta en religiös tro. Ingen tro kan utforma regler och lagar som hjälper oss med alla etiska dilemman, inte ens med en religiös grund. Människor och erfarenheter är alldeles för komplexa för det och mångfalden för stor, det skapar också en situation där individen endast följer lagen utan att ta ansvar för sina egna handlingar. Trots detta måste vi ändå formulera sådana principer och för det behöver vi verktyg som hjälper till att bedöma skillnaden mellan bra och dåliga handlingar. Dalai Lama om vikten av att ha etiska verktyg:

Vi måste ha vissa verktyg som hjälper oss att bedöma skillnaden mellan till exempel terrorism som ett medel för politiska reformer och Mahatma Gandhis principer om fredligt motstånd. Vi måste kunna visa att våld mot andra är fel, samtidigt som vi undviker de båda ytterligheterna med enkel absolutism å ena sidan och trivial relativism å den andra.⁹⁹

Människans dåliga vanor har tagit lång tid att befästa och därför kommer det ta lång tid att arbeta bort dem skriver Dalai Lama, det är en livslång uppgift som kan underlättas av några bra dagliga vanor, dessa vanor uppmuntras i allt religiöst utövande något som rent

---

⁹⁵ *Contempus mundi* = världsförakt

⁹⁶ Larry L Rasmussen 1996. Sid 10-11

⁹⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 325

⁹⁸ Larry L Rasmussen 1996. Sid 242

⁹⁹ Dalai Lama 2002. Sid 37

generellt går ut på att öva upp den inre styrkan. Men för den sakens skull finns det ingen anledning att en icke-troende inte kan använda sig av tekniker som har tjänat mänskligheten under årtusenden. Att börja sin dag med att fundera över hur man på ett etiskt disciplinerat sätt kan leva sitt liv och tjäna medmänniskor är ett bra sätt att börja dagen oavsett vad man tror på. Likaså att i slutet av dagen ta en stund och fundera över hur väl man har lyckats med detta. Det hjälper oss att inte bara handla utifrån eget intresse.¹⁰⁰

Dalai Lama är väl medveten om att världens problem inte kan lösas med andlighet, varje problem måste lösas utifrån sina egna förutsättningar, till exempel så löser man andliga problem med en andlig lösning, men den andliga dimensionen behövs för att få en *varaktig lösning*.¹⁰¹ Till skillnad från naturkatastrofer kan vi påverka och lösa de problem som vi själva skapar skriver han, eftersom de är etiska problem. Av den anledningen kan juridiska system, lagar och andra metoder för kontroll själva inte stoppa brottslighet, för att stoppa brott behövs etiska spärrar och disciplin.¹⁰² Rättesnören i ett samhälle bör fortsatt vara samma direktiv som för var och en av världsreligionerna, samt den övervägande delen av den humanistiska filosofiska traditionen fastställt, de stämmer bra överens trots skillnader i den metafysiska grunden. Vi är alla överens om att det är fel att ljuga, stjäla och döda, vi ska därför undvika hat, högmod, ont uppsåt, begär, avundsjuka, girighet, åtrå, farliga ideologier som till exempel rasism.¹⁰³

---

¹⁰⁰ Dalai Lama 2002. Sid 126-127

¹⁰¹ Dalai Lama 2002. Sid 34

¹⁰² Dalai Lama 2002. Sid 35

¹⁰³ Dalai Lama 2002. Sid 153

4. Resultat

4.1 Individen

Larry L Rasmussen skriver att med tanke på befolkningsökningen och vår miljöpåverkan måste vi förändra vår syn på ekologi och jorden, vi behöver en etik anpassad för vår tid. Han anser att kristendomen har stort potential för att bli en ny världsetik, men problemet är att religion ofta är konservativ och det gör anhängarna negativa till förändringar. Men säger Rasmussen, det är de djupa kulturella kriserna som skapar nya religioner och han tror att en kulturell kris som den vi står inför även kan bidra till att reformera befintlig religion, i det här fallet kristendomen. Att han anser att kristendomen har störst potential beror på att religionen enligt hans mening är så splittrad och därför inte är för fast rotad i sin övertygelse, men det är även människans innersta önskan att befria jorden.

Dalai Lama inser värdet och ser likheterna mellan de olika religiösa traditionernas gemensamma värden, men människor måste lära sig att samarbeta och kommunicera först samt hitta ett sätt att acceptera andra läror även om de fortsatt förhåller sig till sin religions metafysiska grund. Trots det så tror inte Dalai Lama på en religiös förändring, han tror att den måste vara andlig och baserad på positivt etiskt tänkande och moral, enligt honom är religionens inflytande på dagens människor marginellt, de flesta är inte vad han definierar som hängivna trosutövare, det vill säga att de följer sin religions principer och försöker att leva efter dem i sitt dagliga liv, det finns inte heller en enskild religion som kan tillfredsställa hela mänskligheten. Dalai Lama anser att en människa kan leva ett bra liv utan en religiös övertygelse, en människa behöver inte vara religiös för att ha en moralisk och etisk medvetenhet. Han anser dessutom att det finns en viktig skillnad mellan religion och andlighet, religion handlar om tron på frälsning, och ett accepterande av metafysik och religiösa läror, ritualer och böner, andlighet å sin sida har med den mänskliga andens egenskaper att göra det vill säga kärlek, medkänsla, tålmod, tolerans och en känsla av ansvar och harmoni, egenskaperna som skapar lycka hos individen och andra i samhället. Av den anledningen är religion något människor klarar sig utan.

Rasmussen är också av den åsikten att människor vill förändra, de flesta rekommenderar hållbar utveckling för att motverka global, social, ekologisk och ekonomisk kris. Enligt författaren är det vår alienation som skapar flyktbehov och

frustration över utvecklingen, därför måste kristendomen ändra inställning till lidandet för det ligger i människans natur att känna oro, ensamhet och kamp, och genom motgångar utvecklas vi till vuxna och ansvarstagande människor. Dalai Lamas uppfattning är att vår strävan efter lycka och undvikande av lidande är en del av den mänskliga naturen. Ångest missnöje, frustration och depression finner vi oftare i de materiellt utvecklade länderna. Liksom Rasmussen anser han att sättet vi hanterar lidandet på avgör hur det upplevs och klaras av, det finns oundvikligt lidande som inte går att skydda sig ifrån. Det finns ett samband mellan lidandets påverkan på hjärta, sinne och hur vi utövar vår inre disciplin, lidande kan leda till andlig växande, rätt synsätt kan också få oss att se verkligheten. Det är orsaken till att människor kan vara otillfredsställda trots att de har alla materiella ting de behöver, när en fattig eller sjuk person kan känna frid och lycka. Ett negativt sinnestillstånd kan skapa känslor som hat, ilska, girighet med mera och de är källan till oetiskt beteende, därför blir vi lyckligare med etik. Dalai Lama tror inte att den psykiska ohälsan kan spåras till den västerländska kulturen, för många faktorer spelar in, den materiella utvecklingen och urbaniseringen har spelat en stor roll. Tidigare hjälpte vi varandra i en gemenskap, nu anlitar människor tjänster och de blir ensamma. Vetenskapliga och tekniska framsteg har bidragit, de har gett oss ett ökat självbestämmande som skapat människor beroende av arbetsgivare och jobb. Resultatet blir att andra människor ses som oviktiga för vår lycka och tvärtom, det skapar alienering. Dalai Lama skriver att det psykologiska och emotionella lidandet i väst är en kulturell brist och är inte en mänsklig drift, det finns i oss alla, en utveckling som han nu säger också visar sig i Sydostasien. Ytterligare en orsak är att människor försummar sin inre dimension, en materiell tillfredsställelse kan bara uppfattas av människan sinnen, våra behov är mer komplexa än så. Ett problem enligt Dalai Lama är att etiska och mänskliga värden tillhörde och fortfarande allmänt anses tillhöra religionens sfär, det gör att samhället försummar den etiska diskussionen.

Rasmussen spårar en del av våra miljöproblem och relation med naturen till språket, vi måste ändra vårt sätt att uttrycka oss för att bli medvetna och bete oss annorlunda. Han tar även upp dualismen i vår kultur och jämför det med apartheid, vilket innebär att människan separerar sig från icke-mänskliga varelser och gör att vi blir ekologiskt segregerade. Även Dalai Lama anser att retoriken spelar roll, samtiden pratar mest om tillväxt och ekonomisk utveckling som skapar avund.

I sin bok skriver Rasmussen att moral är något som måste omfatta alla jordens invånare och inte bara människan. Alla på jorden delar och omfattas av samma moral

och av den anledningen måste vi börja respektera naturen. Det kan inte vara så att människan ska ha ensamrätt på moralfrågor och utesluta de som inte är jämställda oss, det är något som vi måste ändra på. Religionens svar på en ekologisk kris bottnar i att människan är historieberättare och meningssökare, och enligt Clifford Geertz blir behovet akut när vi närmar oss gränser och inte längre står ut med ondska eller lidande. Om Rasmussen har rätt i sitt antagande om att reform föds ur stora kriser återstår att se, mycket talar för att det är så.

4.2 Samhället

Rasmussen anser att bön kan vara ett bra sätt att börja visa ödmjukhet inför livet på jorden, vi måste börja respektera de som möjliggör vår existens. Han vill även föra in en tacksamhets dimension i en miljöpolicy, något som saknas idag. Enligt författaren kan det vara en bakomliggande orsak till dagens miljöproblem. Människor måste bli medvetna om och börja ta hänsyn till naturens komplexa system, han anklagar också kristendomen för dualism och att ha varit människor och mans-centrerad i tanke och ledarskap. Rasmussen anklagar kristendomen för att ha varit destruktiv och att vara skyldig till att ha skilt på kropp och själ och i och med det skilt mänskligheten från naturen. Förutom det har kristendomen bidragit till världsfrånvända traditioner, modernitet och industriell teknologisk utveckling som är i konflikt med planeten.

Dalai Lama tror att anledningen till att vi tilltalas så av teknik och vetenskap är att de ger omedelbar tillfredsställelse. Vi förlitar oss på vetenskapliga framsteg vilket minskar religionens roll i samhället, men det skapar en osäkerhet till hur vi ska förhålla oss till livets utmaningar. Vi kan förlora perspektivet om vi förlorar mänsklig erfarenhet, han kritiserar inte vetenskapen, tvärt om, men en allt för blind tro på principerna och vetenskap som ny religion gör att vi inte ser vetenskapens begränsningar, det utgör en risk när vetenskapen blir allas slutgiltiga kunskapskälla, vetenskapen kan inte hjälpa oss med moraliska dilemman.

4.3 Världen

Rasmussen anser att den ekumeniska uppgiften är tydlig, den ska sträva efter mångfald och hållbarhet. När Rasmussen pratar om ekologi så menar han också kunskap om de interrelaterade dynamiska reglerna för Oikoumenë - det vill säga vår planets hushållning. Han medger att industrialismen har gett många ett bra liv i västvärlden,

men problemet är livsstilen och det ekonomiska systemet vilket inkluderar en materialistisk livsstil, det påverkar vår inställning till natur och miljö negativt.

Han pekar på att multikulturell konformism blivit del av ett nytt globalt ekonomiskt system, företag skapar genom mångkultur klasskillnader. Vi skickar vårt industriella avfall till fattiga områden där kvinnor, barn och natur drabbas hårdast. Den globala marknaden utnyttjar klasskillnaderna och uppmuntrar samtidigt till ökad konsumtion. För att komma undan problemet har han gjort några förslag på riktlinjer för mindre samhällen och hur de ska framställa, distribuera och tänka runt gemenskap och hållbarhet. Dalai Lama delar inställningen att regionala samhällen kan förena sig om handel och annat självbestämmande, men unionerna måste skapas självmant och vara grundade på en gemensam insikt om att alla gagnas av samarbete. Dalai Lama spårar den materialistiska kulturen till strävan efter rikedom vilken skapar girighet och avundsjuka. Ambitionerna i det materialistiska samhället skapar lidande och är dessutom en stor bakomliggande orsak till miljöförstöringen, en miljöförstöring som främst drabbar fattiga, men alla drabbas i slutändan eftersom vi bor på samma planet. Författaren betonar att människor inte under några omständigheter får utesluta människor eller grupper som redan är marginaliserade.

För att visa och hjälpa människor att förstå världen som en helhet har Rasmussen sammanställt tre universella principer som visar att skillnader och variation är en förutsättning för utveckling. Allt förändras hela tiden, allt hänger samman och hör ihop. Vi måste tänka i termer som gemenskap och se vårt ömsesidiga beroende av varandra, från cell till galax. Dalai Lama anser att andlighet och medvetande inte går att separera från övriga händelser, allt hänger ihop och är beroende av varandra. Vi måste bli medvetna om konsekvenserna av vårt handlande, felaktigt handlande leder till förgiftad miljö och annat lidande, altruism är därför nödvändig i ett samhälle. Tack vare att människor misstolkar verkligheten skapas ett smalt perspektiv, han kallar det beroende-uppkomst eller orsak och verkan, utan delar kan ingen helhet existera och handling finns bara om någon utför handlingen.

Dalai Lama är övertygad om att religionen kan vara mänskligheten till nytta, om den används på rätt sätt kan den uppmuntra människor att ta ansvar för sina handlingar. Religionens tidigare roll som samhällskonstruktion har idag bytts ut mot ett emotionellt behov, religion kan besegra lidande genom att utöva etisk disciplin vilket gör den relevant även i vårt samhälle. I sin bok skriver Rasmussen att religion kan hjälpa oss med planetens kris, men inte utan att en reformation först äger rum, kristendomen är en

av dessa religiösa traditioner som fortfarande är ambivalent nog för att kunna reformeras till *världsetik*. Den religiösa och vetenskapliga förståelsen av naturen som en omfattande gemenskap vi alla föds in i har betydelse för vår grundläggande handlingsplan och såväl som för ny vetenskap och teknologi baserade på en ny ekonomi och politik. Rasmussen kommer även in på något han kallar ekoprofetism. Ekoprofeter och reformerad religion har inte så mycket med kosmologi att göra utan innehåller istället nödvändig moral och etik skapad ur hotbilden mot miljön. En etik inspirerad av religiös medvetenhet och profetsymbolik kan hjälpa till att betona vikten och angelägenheten av problemets art. Dalai Lama skriver att religionen kan hjälpa till att slå fast grundläggande etiska principer, men samtalet om etik och moral ska inte förutsätta en religiös tro, ingen sådan tro finns som kan hjälpa oss med alla etiska dilemman, människor och världen är för komplexa för det. Det kan dessutom skapa en situation där människor endast följer lagen utan att ta ansvar för sina handlingar. Men trots det måste principer utformas och för det behövs verktyg som hjälper människor att bedöma skillnaden mellan bra och dåligt. Dalai Lama anser också att religionen kan hjälpa oss att befästa goda vanor, alla kan börja sin dag med att fundera över hur livet kan levas etiskt riktigt. Världens problem kan inte lösas med andlighet, varje problem måste lösas utifrån sin egen förutsättning men den andliga dimensionen behövs för att få en varaktig lösning. Lagar och andra metoder för kontroll kan inte stoppa brott, vi behöver etiska spärrar och disciplin för det skriver Dalai Lama.

5. Diskussionsdel

5.1 Diskussion

Det uppenbara resultatet av undersökningen är att det största ansvaret ligger på individnivå, om en förändring ska ske så måste det börja med att individen tar ansvar för sina egna handlingar, som stöd kan individen ha ett etiskt system som egentligen kan grunda sig vilken som helst av de stora världsreligionerna. Rasmussen har rätt i det han säger att kristendomen måste reformeras innan den kan bli världsetik, det uppenbara problemet som jag ser det är att kristendomen redan används som världsetik av de stora industriländerna i väst, är det möjligt att reformera en så etablerad religion som kristendomen och nästa frågeställning är hur vi ska få en urbaniserad värld att börja kommunicera och samarbeta igen, något som både Dalai Lama och Rasmussen skriver att det är ett måste för att lösa de problem vi har. Rasmussen anser att kriser skapar reform, frågan är hur stor krisen måste bli för att skapa reformen, kanske den måste bli livs och världshotande innan vi ändrar vårt beteende. McFague anser liksom Rasmussen att bön är ett bra sätt att skapa tacksamhet och medvetenhet, hon kallar det att leva i sanning och bönen gör att hon ser sig själv och världen *i* Gud, och inte längre att hon ser världen *och* Gud.¹⁰⁴ McFague ser kristendomen som ett perspektiv av flera nödvändiga och alla perspektiv behövs när rekonstruktionen av miljön ska påbörjas, förvandlingen från en materialistisk kultur till en ny ansvarstagande sådan.¹⁰⁵ Hon anser att teologi inte i första hand är en intellektuell handling utan en praktiskt, vi måste leva bättre och lämpligare liv, för kristna innebär det att följa Guds vilja som inte kan separeras från etik och andlighet; att tänka, göra och be hör ihop.¹⁰⁶ Dalai Lama vill inte blanda ihop religion, andlighet och etik av den anledningen att han skiljer på dessa för de har olika egenskaper, människor kan ha lika stor känsla för rätt och fel även utan gudstro, det tror jag att Rasmussen också gör men inte lika medvetet, trots allt diskuterar han i slutet av sin bok en ekoprofetism som i mycket närmar sig buddhismens positiva etik. Min uppfattning är att de diskuterar samma åtgärder även om uppfattningarna skiljer sig avseende vad som omfattas av den religiösa och den andliga sfären. Dalai Lama ser altruism som något som är nödvändigt i framtidens samhälle, Rasmussen talar

---

¹⁰⁴ Sallie McFague 2000. Sid 9

¹⁰⁵ Sallie McFague 2000. Sid 11

¹⁰⁶ Sallie McFague 2000. Sid 25

om mindre städer och gemenskap, de båda författarna talar om samma framtidsvision men använder sig av lite olika språk. En annan skillnad som blir uppenbar är när det kommer till synen på religion där Dalai Lamas österländska perspektiv på andlighet och religion inte behöver betyda samma sak, ur Rasmussen västerländska perspektiv sätts det automatiskt likhetstecken mellan andlighet och religion. Därför blir diskussionerna lite annorlunda, lägg sedan till att Dalai Lama främst utgår från individen där Rasmussen istället ser samhället, men jag tror på en kombination av dessa två, resultatet de kommer fram till är överensstämmande och det visar att det mycket väl går att kombinera olika trossystem ur ett miljöetiskt perspektiv.

I *Earth community, earth ethics* nämns Bernadette Kosars, medlem i *Greening of Harlem*, hon anser att vi måste föra in naturen i vår miljö igen. Sådär anser Kosars att frånvaron av natur har påverkat människor i stadsmiljö:

”Nature doesn’t make people wild, it doesn’t make people uncivilized,” she says. “But I think concrete, asphalt, and steel does. It makes people hard, it makes people cold, it makes people inhuman. We have to figure out a way to bring nature back to our cities.”¹⁰⁷

McFague skriver i *Life abundant* att hennes tro till en början var dualistisk och dominerades av teologernas dedikation till det transcendentia och en avlägsen Gud samtidigt som naturen var åsidosatt. Hennes väg tillbaka var genom samma natur, hon tillbringade tid i naturen och kände att hon var del av något större igen och ingick i ett större sammanhang som en bland alla andra arter. Jag tror att vi måste börja tänka så för att motverka alieneringen och påminna människor om helheten igen, och föra in naturen i människors liv igen, som Kosars skriver har många som bor i städerna förlorat kontakten med naturen, så varför ska de ta ansvar för något som inte märks eller angår dem?

Vi måste söka andra sätt att möta de nya sekulära problemställningarna med emotionell och psykisk ohälsa och där tror jag att Dalai Lama är på rätt väg när han diskuterar materialismens följder i samhället och att materialismen inte tillfredsställer vårt andliga behov, det skapar i kombination med urbanisering och ökat självbestämmande, alienerade och emotionellt och psykologiskt sjuka människor vilket är en stor anledning till att många i materiellt framgångsrika länder mår dåligt. Antonovsky har i sin forskning kommit fram till samma resultat som Dalai Lama, nämligen att individens grundläggande inställning avgör hur vi upplever och hanterar

---

¹⁰⁷ Larry L Rasmussen 1996. Sid 340

lidandet. En etisk disciplin likt de världsreligionerna alla har gemensamt tror jag kan påverka både människor och miljö positivt genom att människors agerande kräver eftertanke istället för impulsivitet. Antonovskys salutogenetiska modell KASAM¹⁰⁸ utgår från hälsans ursprung, och han har liksom Dalai Lama dragit slutsatsen att människan behöver en mening.¹⁰⁹ Enligt Antonovsky behövs tre faktorer för att en människa ska ha psykisk hälsa; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet¹¹⁰. I det svenska samhället finns stor stabilitet i form av begriplighet och hanterbarhet men det saknar den tredje aspekten, meningsfrågorna, människor får inte svar på hur och svar på dem återfinns vi oftast hos kyrkan. Dalai Lama tar upp problematiken med att etiska och mänskliga värden fortfarande anses tillhöra religionens område och både Dalai Lama och Rasmussen anser att människan måste lära sig att hantera lidande för att växa som människor och ta ansvar för sina egna handlingar, han tar även upp den sekulära problemställningen som innebär att ingen har tagit över kyrkans roll att stötta människor i moraliska, etiska och andliga frågor, vilket skapar problem i samhället då frågorna ofta glöms bort utanför religionens sfär.

Rasmussen och Merchant har mycket gemensamt, båda anser att kristendomen har skadat människans förhållande till naturen och genom sin dualism skapat ett destruktivt förhållningssätt till naturen som starkt bidragit till vår tids miljöproblem.¹¹¹ Rasmussen tar upp samma frågeställningar som Merchant och ett av dem rör att naturen tidigare har varit inspiration till poesi, sång och meditation och ett ställe dit stadsmänniskor kunde fly sin vardag. Rasmussen tar flera gånger upp det faktum att naturen, många gånger tack vare kristendomen, såg som något externt utanför människan och därför kunde exploateras. Rasmussen går så långt att han kallar kristendomen autistisk, isolerad och ensam i sin oförmåga att interagera med naturen.

Ett etiskt tänkande påverkar en människas alla aspekter och man tänker sig för i större utsträckning när mat inhandlas, man äter bättre och sköter sin kropp bättre vilket ger hälsovinster, du kanske tänker efter en gång extra innan du köper det billiga köttet som kommer från djur i tveksam djurhållning och kanske avstår i högre grad från materialism och söker lycka på annat håll och på så sätt bidrar till mindre belastning på miljön. En förbättrad hälsa minskar trycket på sjukvården och kommunala medel kan

---

¹⁰⁸ Känsla Av Sammanhang

¹⁰⁹ Aaron Antonovsky 2011. Sid 38

¹¹⁰ Aaron Antonovsky 2011. Sid 43

¹¹¹ Carolyn Merchant 1994. Sid 25

fördelas mer rättvist i samhället samtidigt som vårdköerna minskar. Det är också här kärnfrågan blir uppenbar, för hur många av dagens religiösa lever ett etiskt rätt liv, många gör det inte och det är där Rasmussens krav på reform blir uppenbar och nödvändig, särskilt med tanke på västvärldens konsumtion. Idag är det västvärlden, i morgon är det ett nytt utvecklingsland som förblindas av konsumtion och materiellt överflöd och därför blir vikten av ett universellt antaget moraliskt och etiskt system uppenbar. Arne Naess skriver i *Ekologi, samhälle och livsstil* att en förändring av mentaliteten är nödvändig men inte tillräcklig, vi måste även handla praktiskt och han i boken listar han vad han anser vara nödvändiga förändringar:

- Det behövs ett nytt intresse hos allmänheten för en helhetssyn på världen, mänskligheten och framtiden.
- En förståelse för det historiska ansvaret som vi tog på oss när vi byggde upp vår tillväxt genom att plundra andras resurser,
- En respekt för andra raser och samhällen, som både kräver kännedom om de kulturer de byggde upp innan de ödelades av oss och förståelse för andra kulturer än vår egen.¹¹²

Naess skriver också att det mest enkla ordet för *system* är *sammanhang* vilket ska karakterisera ekologiskt tänkande, och därifrån kommer uttrycket *allt hänger samman*.¹¹³ Vilket är precis det både Rasmussen och Dalai Lama med flera försöker förmedla, människor måste börja agera som att allt hänger samman, vi kan inte manipulera en del av naturen och miljön och sedan tro att resten av systemet är opåverkat, det fungerar inte så. Hur människor agerar i sin vardag påverkar samhället de lever i och det påverkar i sin tur resten av världen.

5.2 Sammanfattning

Rasmussen anser att med tanke på befolkningsökningen och vår påverkan på natur och miljö så måste vår syn på ekologi och jorden förändras, för det behövs en etik anpassad till vår tid något som han anser att kristendom kan bli, om den först genomgår en omfattande reform vad det gäller synen på natur, ekonomisk tillväxt och börjar se jorden

---

¹¹² Arne Naess 1981. Sid 113

¹¹³ Arne Naess 1981. Sid 79

med alla invånare som ett enda system, och inte som nu med flera system oberoende av varandra.

Dalai Lama tror inte på en religiös förändring, enligt honom måste en förändring vara andlig och baserad på ett positivt etiskt tänkande och moral. Enligt honom är religionens inflytande på moderna människor marginell idag, de flesta religiösa är inte hängivna utövare som följer sin traditions etiska och moraliska regler. Enligt Dalai Lama finns inte heller en religion som kan tillfredsställa hela mänskligheten, människan är för komplex för det och kan dessutom leva ett bra liv utan en religiös övertygelse och fortfarande bry sig om de djupare frågorna. Enligt Dalai Lama är religion tron på frälsning, ett accepterande av metafysik och religiösa läror när andlighet avser kärlek, medkänsla och baserad på positivt etiskt tänkande och moral.

Båda författarna anser att västvärldens människor måste lära sig att hantera och acceptera lidande för att åtgärda problemet med västvärlden alienation och kunna växa som individer, ta ansvar och se verkligheten som den är, en teori som stöds av andra forskare på området. Urbanisering, språk, materialism och ökat självbestämmande har gjort oss ensamma och distanserade från den övriga skapelsen. Det är ett problem att etiska och mänskliga värden allmänt fortfarande anses tillhöra religionens sfär, det orsakar att samhället försummar den etiska diskussionen. Moral är något som måste omfatta alla jordens invånare och inte bara människan, först då kan vi börja respektera naturen och motverka miljöproblemen. Författarna anser att religiösa värderingar kan bidra till att medvetandegöra vårt personliga ansvar och min uppfattning är att de diskuterar samma åtgärder men ur lite olika perspektiv. Dalai Lama utgår med sitt österländska perspektiv främst från individens eget ansvar, men han betonar att framtidens samhälle behöver altruism för att fungera och Rasmussen utgår från ett västerländskt perspektiv som främst har samhällsförändringar i fokus men med en återgång till gemenskap och samverkan.

Min uppfattning är att de diskuterar samma åtgärder även om terminologin skiljer sig avseende vad författarna menar med religiös och andlig sfär. Dalai Lama anser till exempel inte att andlighet och religion automatiskt är något som hör ihop och han ser altruism som något nödvändigt i framtidens samhälle, Rasmussen talar om mindre städer och gemenskap, för honom är religion synonymt med andlighet men båda författarna talar om samma framtidsvision även om de använder sig av lite olika språk. Av den anledningen blir diskussionerna lite annorlunda, jag tror på en kombination av dessa två, resultatet de kommer fram till är överensstämmande och det visar att det

mycket väl går att kombinera olika trossystem ur ett miljöetiskt perspektiv något som Rasmussen tydligt visar när diskussionen slutligen leder fram till vad han kallar ekoprofetism, vilket innebär en reformerad kristendom som i mångt och mycket påminner om buddhism.

6. Referenser

6.1 Litteratur

Antonovsky, Aaron. 2005. *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Featherstone, Mike. 1994. Konsumtionskultur och global förvirring.. i: *Kultur, kropp och konsumtion*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Gilhus, Ingvild, S. & Mikaelsson, Lisbeth. 2003. *Nya perspektiv på religion*. Stockholm: Natur & Kultur.

Lama, Dalai. 2002. *Etik för ett nytt millenium*. Falun: Egmont Richter AB, Malmö.

McFague, Sallie. 2001. *Life Abundant*. Minneapolis: Fortress Press.

Merchant, Carolyn. 1994. *Naturens Död - Kvinnan, ekologin och den vetenskapliga revolutionen*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Naess, Arne. 1981. *Ekologi, samhälle och livsstil*. Borås: LTs förlag.

Rasmussen, Larry. L. 1996. *Earth Community Earth Ethics*. New York: Orbis Books.

6.2 Övriga

Singer, Peter. 2011. *Practical Ethics*. [Online] Available at:
http://books.google.se/books?id=INgnV0eDtM0C&printsec=frontcover&hl=sv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
[Använd 28 05 2013].